

GOMBOS KATALIN*

A többrétegű szabályok és a koherencia-elv érvényesülése határon átnyúló eljárások során

A 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp. vagy kódex) – megreformálva a magyar polgári eljárásjogi szabályokat – megalkotta a polgári perrendtartásról szóló új kódexünket. A Pp. megalkotásában oroszánrészt vállalt a most 70. születésnapját ünneplő Prof. Dr. Szabó Imre, aki a kodifikációs munkabizottságok anyagaira¹ is támaszkodva az Igazságügyi Minisztériumban irányította annak a Szerkesztőbizottságnak a munkáját, amely véglegesítette a kormány elé kerülő törvényjavaslat szövegét.

I. Többrétegű szabályok

Az új kódex Kilencedik részében nemzetközi polgári eljárásjogi szabályokat iktatott be a magyar eljárásjogba, amelyek egyrészt a külföldi elem esetén alkalmazandó általános (XLIV. fejezet), másrészt különös rendelkezéseket (XLV. fejezet) tartalmaznak. E törvényhely indokolása szerint ezen szabályok megalkotására azért került sor, hogy a kódex tartalmazza a polgári per egyes, nemzetközi vonatkozású kapcsolódásait szabályozó rendelkezéseket. A jogalkotói szándék szerint csak a polgári perben alkalmazandó nemzetközi polgári eljárásjogi szabályok jelennek meg itt, és azok az egyéb, döntően nemzetközi polgári jogsegély típusú szabályok, amelyek mind polgári peres, mind pedig polgári nemperes ügyekben eljáró hatóságok² számára is megfogalmaznak eljárási szabályokat, a bíróságokon kívül az egyéb hatóságokra is kötelező hatályú nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvényben (a továbbiakban: Nmjt.) található meg. A kódex e része – hasonlóan az Nmjt.-hez³ – kezelni kívánja a többrétegű⁴ nemzetközi polgári eljárásjogi

* egyetemi docens, NKE Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Európai Köz- és Magánjogi Tanszék

¹ A munkabizottságok anyagait összefoglalóan mutatja be: a Németh János lektorálása mellett készült alábbi kötet: VARGA ISTVÁN – ÉLESS TAMÁS (szek.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. HVG-ORAC. Budapest, 2016.

² L: GOMBOS KATALIN – SIMON KÁROLY LÁSZLÓ (szerk): *Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben*. Dialóg Campus. Budapest, 2020.

³ L: SOMSSICH RÉKA: *Az új nemzetközi magánjogi törvény és a magánjogi tárgyú európai uniós rendeletek viszonya, kapcsolódási pontjai*. Közjegyzők Közlönye, 2018/3. sz., 29–43. pp. BURIÁN LÁSZLÓ: *A jogrendszerek versenye és a nemzetközi magánjog*. Iustum Aequum Salutare, 2016/3. 51–62. pp.

⁴ VÉKÁS LAJOS: *Az új nemzetközi magánjogi törvényről*. Jogtudományi Közöny 2018/10. 414–415. pp.

szabályok és a belső jog kapcsolatát. Ezért e rész rendelkezései szubszidiárius hatályúak, ami alatt azt kell érteni, hogy csak akkor kell alkalmazni e rendelkezéseket, ha nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusa eltérően nem rendelkezik. A nemzetközi szerződések, illetve uniós aktusok normái ennek megfelelően elsőbbséget élveznek a belső jog nemzetközi vonatkozású eljárás szabályaival szemben.⁵

E szabályozási technika következménye, hogy a jogalkalmazónak a helyes eljárási szabály megtalálásához figyelemmel kell lenni az *európai uniós jogban, a nemzetközi szerződésekben és a Pp.-ben* meghatározott nemzetközi eljárásjogi szabályokra is, amelyek között az eligazodás nem könnyű. A többretegű szabályokból következik, hogy a Pp. egyes szabályai főként csak *háttérjogszabályként* alkalmazandók, illetve *elsődleges jelleggel* ott, ahol az uniós rendeletek, illetve nemzetközi szerződések által nem szabályozott kérdésekről van szó, továbbá egyes normák a rendeletek *végrehajtási szabályaiként* is figyelembe jöhetnek. Maguknak a belső jogi *reziduális hatáskörben* hagyott kérdéseknek is több típusa lehet, van, ahol egyes konkrét normák esetén *egyedi utaló szabály* segíti a tájékozódást (pl. bizonyos jogok tartalmának meghatározását utalja belső eljárásjogi szabályok körébe), de vannak olyan területek, amelyekre az uniós vagy nemzetközi norma semmilyen rendelkezést nem tartalmaz, ilyenkor az „*üresen hagyott*” teljes szabályozási kérdésben maradvány hatáskörben nyílik lehetőség a belső eljárásjogi szabályozásra. Ez utóbbi esetben a „hallgatásból” következhet az adott jogterület szabályozatlansága, vagy ezeket a helyzeteket kifejezett *generális felhatalmazó utalással* is ki lehet fejezni (pl. az adott kérdést a belső jog szabályozza).

A Pp. Kilencedik részében a *külföldön kiállított okiratok bizonyító erejével*⁶ (152. cím), a *perköltés-biztosítékokkal*⁷ és *költségkezdményekkel* kapcsolatos szabályok⁸ (153. cím), valamint a *kis értékű követelések európai eljárása* (154. cím) és az *európai fizetési meghagyásos eljárás* (155. cím) szabályai kerültek elhelyezésre. A kis értékű követelések európai eljárása⁹ és az európai fizetési meghagyásos eljárás¹⁰ *alternatív sui generis európai eljárások*, alapvető szabályaikat két uniós rendelet¹¹ adja, az ezekhez kapcsolódó eljárási szabályok kifejezetten e rendeletek alkalmazásának segítését célzó vég-

⁵ Törvényi indokolás a Pp. 592. §-hoz.

⁶ Itt elsősorban kétoldalú jogsegélyszerződések és a konzuli védelemről szóló 2001. évi XLVI. törvény mellett kell a Pp. szabályait alkalmazni.

⁷ A perköltésbiztosítékok tekintetében erőteljes értelmező hatása van az Európai Unió Bírósága joggyakorlatának.

⁸ Itt elsősorban a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról szóló 2003/8/EK tanácsi irányelveknek van jelentősége, a szabályok túlnyomó részben e jogforrás tagállami implementációjának tekinthetők, míg a nem uniós egyéb külföldi felek esetén a személyes költségmentesség vagy személyes költségfeljegyzési jog nemzetközi szerződés alapján engedélyezhető.

⁹ L: SIMON KÁROLY LÁSZLÓ: *A kis értékű követelések európai eljárása*. In: VARGA ISTVÁN (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*. III/III. HVG-ORAC. Budapest, 2018. 2808–2849. pp.

¹⁰ L: NAGY ADRIENN: *Kézikönyv az európai fizetéseképtelenségi eljáráshoz*. HVG-ORAC. Budapest, 2013.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-i 861/2007/EK rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről, valamint az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 1896/2006/EK rendelete az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról. E szabályokat korszerűsítette az Európai Parlament és a Tanács 2015. december 16-i (EU) 2015/2421 rendelete a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendelet, valamint az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendelet módosításáról.

rehajtási jellegű normák, illetve a tagállami hatáskörbe utalt maradványhatáskörben hozott normák közé sorolhatók Előbbi esetben a 861/2007/EK rendeletet és a Pp. szabályait együtt kell alkalmazni a magyar jogalkalmazóknak.¹² Az európai fizetési meghagyásos eljárásban alkalmazandó eljárási szabályok alkalmazását még bonyolítja az is, hogy a Pp.-n kívül a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény 59. §-ában is tartalmaz arra rendelkezéseket. A Pp. kifejezetten a perré alakult eljárási fázisra tartalmaz olyan különös eljárási szabályokat, amelyre a felhatalmazást a rendelet egyedi klauzulái¹³ és általános felhatalmazást adó 26. cikke jelenti, amely szerint minden olyan eljárási kérdésben, amelyről a rendelet nem rendelkezik, a nemzeti jogot kell alkalmazni.

1. Az európai eljárásjogból adódó jogalkalmazási sajátosságok

Fel kell hívni a figyelmet az uniós jogon belüli további, az alkalmazási kötelezettséget árnyaló joggyakorlati kérdésekre is. Ezek közé tartozik az *opt-out*, *opt-in fenntartások* kezelése, valamint a polgári igazságügyi együttműködés területén is beindult *megerősített együttműködés* problémái. Az *Egyesült Királyság és Írország*¹⁴ kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt az Amszterdami majd a Lisszaboni Szerződéshez, melyben a szabadság, a biztonság, és a jog érvényesülése térségére hozandó intézkedések hatálya alól kizárták magukat. Az Egyesült Királyság Európai Unióból való kilépését követően ennek ma már csak Írország viszonylatában van jelentősége, az Egyesült Királyságot a polgári igazságügyi együttműködés területén harmadik országnak kell tekinteni.

Az említett távolmaradási klauzulák közül Írország optinálása folytán jelenleg az elfogadott uniós normáktól való távolmaradás nem releváns, azonban a jövőben Írország vonatkozásában szükséges követni az uniós jogalkotás fejleményeit, amennyiben ugyanis olyan eljárásjogi jogforrás születik, amelytől a hivatkozott jegyzőkönyv megteremti az eseti alapon történő kimaradás és adott esetben az utóbbi történő csatlakozás lehetőségét (*opt-in*), úgy külön vizsgálatot igényel, hogy habár van uniós jogforrás, az Írországra irányadó-e. A *Dánia*¹⁵ által csatolt kiegészítő jegyzőkönyv kimaradási lehetőséget (*opt-out*) tesz lehetővé, ez alapján viszont azt szükséges tisztázni, hogy párhuzamos megállapodással irányadóvá tett szabály-e az uniós rendelet. Hasonlóan figyelmet igénylő kérdés a megerősített együttműködés, különösen azért is, mert a polgári igazságügyi együttműködés területén bizonyos megerősített együttműködés keretében létrejött jogforráshoz

¹² 861/2007/EK rendelet 19. cikk.

¹³ Ilyenek a 17. cikk (2) bekezdése, amely az ellentmondást követő eljárási lépésekre rendelkezik a tagállami jogról; a 18. cikk (2) bekezdése a végrehajtási eljárás kapcsán kifejezetten a tagállami jog vonatkozó rendelkezéseit hívja fel

¹⁴ (21.) Jegyzőkönyv az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről.

¹⁵ (22.) Jegyzőkönyv Dánia helyzetéről.

Magyarország csatlakozott,¹⁶ míg más jogforrások esetén a megerősített együttműködésben Magyarország nem vesz részt.¹⁷

A bemutatott *szabályozási sajátosságok* miatt gyakran kerül a jogalkalmazó abba a helyzetbe, hogy egy polgári peres eljárás első eljárásjogi lépései között a *Pp.*-n kívül az *Nmjt.v.*, illetve a többbiretegu szabályok közül a konkrét ügyre irányadó eljárási szabályokat tartalmazó *uniós rendelet* vagy *nemzetközi szerződés* alapján kell meghatározni a *határon átnyúló jogviszonyokban* irányadó polgári peres eljárási szabályokat. A határon átnyúló tényállású jogviták esetén az átlagosnál jóval gyakoribb, hogy több állam bírósága előtt is indulnak eljárások a felek között, vagy hasonló igényérvényesítések történnek különböző államokban. Az ilyen helyzetekre *az azonos vagy összefüggő eljárásokkal kapcsolatos szabályok* alkalmazása nyújthat segítséget. Ebben a körben elsősorban *speciálisan értelmezett joghatósági szabályokkal*, a *perfüggőségre, összefüggő eljárások* kezelésére vonatkozó eljárási szabályokkal találkozhatunk. Ezeknek a szabályoknak a helyes alkalmazásához alakította ki a Bíróság a *koherencia-elv* alkalmazását. Maga az elv több jelentéstartamú, egyrészt az egyes uniós jogforrások közötti *koherens fogalomhasználatra* utal, másrészt a *koherens ítélkezési gyakorlat* elvét is magában foglalja. A sajátosan tagolt magyar eljárásjogi szabályozás miatt a Bíróság által megfogalmazott *koherencia-elv adaptálható* a magyar polgári eljárásjog nemzetközi jellegű szabályaira is, különös figyelemmel arra, hogy az eljárásjogi szabályok egy része a nemzetközi magánjogi szabályozásban került elhelyezésre. A koherencia-elvnek a magyar osztott szabályozásra jól adaptálható magva az európai gyakorlati példákon keresztül mutatható be.

II. Koherencia-elv

A polgári igazságügyi együttműködés területére eső dinamikus jogfejlődés miatt igen sok olyan másodlagos jogforrás született, amely tekintettel van egy másik, ugyanezen tárgykörbe tartozó jogforrás rendelkezéseire. Ez többek között megnyilvánulhat abban is, hogy a *fogalmak értelmezésénél a koherencia* biztosításának követelménye is fontos szempont. Ennek jó példája a *C-343/19.* ügyben hozott ítélet.¹⁸ A Bíróságnak a *Brüsszel Ia. rendelet* különös joghatósági szabályát kell értelmeznie az ügyben. Az alapeljárásban a VKI, amelynek alapszabályban meghatározott céljai közé tartozik a fogyasztók perlés céljából rá engedményezett jogainak bíróság előtti érvényesítése, 2018. szeptember 6-án keresetet indított a Landesgericht Klagenfurt előtt a Volkswagen 3.611.806 euró és járulékaik megfizetésére való kötelezése, valamint a Volkswagent a még nem

¹⁶ A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

¹⁷ A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról; valamint a Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

¹⁸ C-343/19. Verein für Konsumenteninformation v Volkswagen AG, ECLI:EU:C:2020:534.

számszerűsíthető és/vagy a jövőben bekövetkező károkért terhelő felelősség megállapítása iránt. A kereset jogalapjaként a Volkswagen jogellenes károkozására vagy azzal egy tekintet alá eső cselekményére hivatkozott, előadva, hogy 574 fogyasztó, akik az alapügyben a VKI-re engedményezték a perindítás jogát, EA 189 motorral felszerelt új vagy használt gépjárműveket vettek Ausztriában, mielőtt 2015. szeptember 18-án ismertté vált a nyilvánosság előtt, hogy a Volkswagen manipulálta az e gépjárművek kipufogógáz-kibocsátási értékeire vonatkozó adatokat. A VKI szerint a járműtulajdonosok kára abban áll, hogy amennyiben tudtak volna e manipulációról, a járműveket vagy egyáltalán nem, vagy csak legalább 30%-kal alacsonyabb áron vásárolták volna meg. Az érintett járművek kezdettől fogva kellékhibásak voltak, így a piaci értékük és ezért az áruk is jóval alacsonyabb volt a ténylegesen megfizetett vételárnál. Az eljáró bíróság joghatóságát a *Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2. pontjára* alapította, mert az adásvételi szerződés megkötésére, a vételár megfizetésére és a járművek átadására vagy leszállítására minden esetben e bíróság illetékességi területén került sor. A Volkswagen a VKI keresetének elutasítását kérte, és vitatta az eljáró bíróság joghatóságát.

Ebben az ügyben az eljáró osztrák bíróság által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásban a Bíróság a *Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2. pontját értelmezve* megállapította, hogy nem tisztán vagyoni kárról lehet beszélni, hanem inkább minden egyes jármű értékének csökkenéséből eredő olyan kárról van szó, amely azon a tényen alapul, hogy a kipufogógáz-kibocsátási értékekre vonatkozó adatokat manipuláló szoftver telepítésének ismertté válásával az ilyen jármű megszerzéséért fizetett vételárnak kellékhibás és ezért csökkent értékű jármű az ellenszolgáltatása. Ebből pedig az következik, hogy kipufogógáz-kibocsátási értékekre vonatkozó adatokat manipuláló szoftverrel működő járművek forgalomba hozatala esetén a végső vevőt érő kár se nem közvetett, se nem tisztán vagyoni kár, és e kár az ilyen járműnek harmadik személytől történő megszerzésekor következik be. Ez az értelmezés az, amely egyrészt tiszteletben tartja a *joghatósági szabályok előreláthatóságára* vonatkozó, a *Brüsszel Ia. rendelet (15) preambulumbekzdésében* írt célkitűzést,¹⁹ másrészt ez az értelmezés felel meg *Brüsszel Ia. rendelet (16) preambulumbekzdésében* írt, *közeli és megfelelő igazságszolgáltatásra* vonatkozó célkitűzéseknek is, mivel a keletkezett kár összegének meghatározásához a nemzeti bíróságnak esetleg értékelnie kell azon tagállam piaci feltételeit, amelynek területén e járművet megvették. Márpedig az ezen értékelés elvégzéséhez szükséges bizonyítékokhoz e tagállam bíróságai férhetnek hozzá a legegyszerűbben.²⁰ Csak ez az értelmezés felel meg továbbá a *Róma II. rendelet (7) preambulumbekzdésében* szereplő, *koherenciára* vonatkozó követelményeknek, mivel a *Róma II. rendelet 6. cikkének (1) bekezdése* szerint a tisztességtelen versenyt megvalósító cselekmény miatti ügyben a kár bekövetkezésének helye az a hely, ahol e cselekmény „a versenyviszonyokat vagy a fogyasztók kollektív érdekeit sérti vagy sértheti”. Az alapügy tárgyát képező cselekmény sértheti a fogyasztók, mint csoport kollektív érdekeit, így *tisztességtelen versenyt megvalósító cselekménynek* minősül,²¹ és ezen

¹⁹ A tagállamok egyikében működő gépjárműgyártónak, amely más tagállamokban forgalomba hozandó járműveken végez tiltott manipulációkat, észszerűen számítania lehet arra, hogy ezen államok bíróságai előtt indulnak ellene keresetek (C-375/13. Harald Kolassa v Barclays Bank plc ECLI:EU:C:2015:37, 56. pont; C-304/17. Helga Löber v Barclays Bank PLC ECLI:EU:C:2018:701, 35. pont).

²⁰ C-451/18. Tibor-Trans Fuvarozó és Kereskedelmi Kft. v DAF TRUCKS N.V. ECLI:EU:C:2019:635, 34. pont.

²¹ C-191/15. Verein für Konsumenteninformation v Amazon EU Sàrl, ECLI:EU:C:2016:612, 42. pont.

érdekeket minden olyan tagállamban sértheti, amelynek területén a fogyasztók a kellékhibás terméket megveszik. Ezért a Róma II. rendelet szerint a kár bekövetkezésének helye az a hely, ahol az ilyen terméket megvették.²² Mindezek alapján a Bíróság többek között a *jogforrások közötti koherencia* biztosítása érdekében az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre azt a választ adta, hogy a Brüsszel Ia. rendelet 7. cikk 2. pontját akként kell értelmezni, hogy amennyiben járművekbe valamely tagállamban a gyártójuk a kipufogógáz-kibocsátási értékekre vonatkozó adatokat manipuláló szoftvert jogellenesen telepített e járművek harmadik személy által másik tagállamban történt megszerzése előtt, úgy a kár bekövetkezésének helye ez utóbbi tagállamban van.

A *koherencia elve más területen* is követelményként érvényesül. A *Profit Investment SIM ügyben*²³ a Bíróság egy tagállamban letelepedett bank kötvények kibocsátására irányuló programjára vonatkozó tájékoztató füzetbe illesztett *joghatósági kikötésekkel* kapcsolatban hozott határozatot. A tájékoztató füzetet a kötvény kibocsátója egyoldalúan állította össze, a program pedig az ezen értékpapírok jegyzéséről szóló szerződésekkel teljesült. A kötvényt megvásárló egyik, Olaszországban letelepedett olyan vevő, aki másodlagos értékesítés során szerzett kötvényt, pert indított a kötvény kibocsátójával és más társaságokkal szemben az olasz bíróságok előtt, ahol az alperesek joghatósági kifogásra hivatkoztak. Az ügyben az olasz semmitőszék fordult a Bírósághoz. A Bíróság megállapította, hogy az ügyben fennálló körülmények között a joghatósági kikötésnek a *Brüsszel I. rendelet 23. cikk (1) bekezdés a) pontjában* előírt írásbeli formájára vonatkozó követelmény nem teljesült. A felek által aláírt szerződés nem rendelkezett e kikötés elfogadásáról, és kifejezett utalást sem tartalmazott a tájékoztató füzetre. Így kifejezett *hozzájárulás hiányában a kikötés nem alapoz meg joghatóságot* az értékpapírok későbbi vevőjére nézve. A Bíróság vizsgálta, hogy ha az ilyen joghatósági kikötés, amely nem felel meg az írásbeli formával kapcsolatos feltételnek, az *Brüsszel I. rendelet 23. cikk (1) bekezdés c) pontja* szerinti, a *nemzetközi kereskedelemben szokásos gyakorlatban megengedett formaként* megalapozhat-e joghatósági kikötést. A Bíróság szerint a nemzetközi kereskedelemben szokásos gyakorlat fennállása akkor állapítható meg, ha igazolható, hogy az ilyen magatartást *általánosan és rendszeresen követik az érintett ágazat gazdasági szereplői* az ilyen típusú szerződések megkötésekor, és erről a konkrét ügyben érintett feleknek is tudniuk kellett. Ilyen gyakorlat a felek általi tényleges vagy vélelmezett ismerete megállapítható annak bizonyításával, hogy a felek korábban maguk között vagy az érintett ágazatban működő más felekkel *kereskedelmi kapcsolatokat létesítettek*, vagy ilyen magatartás megfelelően ismert ahhoz, hogy azt megszilárdult gyakorlatnak lehessen tekinteni.

A *koherens ítélkezéshez fűződő érdekeket* mérlegelve a Bíróság a *Brüsszel I. rendelet 6. cikk 1. pontjának*²⁴ a konkrét ügyben való alkalmazásával kapcsolatosan megállapította, hogy *több olyan kereset, amelyek tárgya és jogcíme eltér egymástól*, és amelyek nincsenek alárendeltségi vagy összeférhetlenségi kapcsolatban, *nem alapozza meg az együttes perléshez szükséges joghatóságot*. Az egymásnak ellentmondó határozatok veszélyének fennállásához nem elegendő, hogy az egyik kérelem megalapozottságának esetleges elismerése potenciálisan hatással legyen a másik kérelemben szereplő jog terjedelmére.

²² C-451/18. Tibor-Trans Fuvarozó és Kereskedelmi Kft. v DAF TRUCKS N.V. ECLI:EU:C:2019:635, 35. pont.

²³ C-366/13. Profit Investment SIM SpA v Stefano Ossi és társai, ECLI:EU:C:2016:282.

²⁴ Ez ad lehetőséget arra, hogy több személyt együttesen lehessen perelni bármely alperes lakóhelyének bírósága előtt.